

Nr 1033

Av herr **Mattsson m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m.

(Lika lydande med motion nr 904 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 4 förelägges riksdagen förslag angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m. Förslaget innebär inrättandet av en ny filosofie kandidatexamen, som normalt skall kunna avläggas efter tre års studier. Den avses ersätta nuvarande filosofisk ämbetsexamen och filosofie kandidatexamen. Utbildningen inom skilda ämnesområden avses ske i studiekurser, vilka delas in i kurser. Den skall organiseras i ett antal utbildningslinjer enligt principen om successiva val. De studerande som inte önskar läsa enligt någon av nämnda utbildningslinjer får möjlighet att välja särskilda utbildningslinjer. Antalet studiekurser som kan genomgås vid universitetsfilialerna avses bli ökat.

Frågan om en fastare organisation av studierna vid de filosofiska fakulteterna aktualiserades i riksdagen år 1965 i Kungl. Maj:ts proposition nr 141 angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m. Dåvarande departementschefen anförde bl. a.:

Medan tillträde hittills i princip varit fritt till studier i varje enskilt ämne inom filosofisk fakultet bör sålunda organisationen i framtiden tillåta fritt tillträde endast till vissa fasta studiegångar såsom redan är förhållandet vid spärrade fakulteter och högskolor samt vid de teologiska och juridiska fakulteterna. En sådan anordning kan ej anses innebära någon väsentlig inskränkning i valfriheten i jämförelse med nuvarande förhållanden. Undersökningar som gjorts beträffande vilka ämnen som ingår i primäreamina vid de filosofiska fakulteterna visar nämligen att de studerande väljer ett relativt begränsat antal ämneskombinationer.

I motioner från centerpartiet i anledning av förenämnda proposition godtogs principen om de fasta studiegångarna. Motionärerna framhöll emellertid också bl. a.:

Emellertid finner vi det angeläget understryka att den fastare organisationen av utbildningen vid de filosofiska fakulteterna blir så flexibel, att hänsyn i särskilda fall kan tagas till de studerandes personliga dispositioner. Sålunda bör avbrott för kortare perioder i förvärvslivet kunna ifrågakomma. Framför allt med hänsyn till de studerande, som av ekonomiska skäl måste avbryta sina studier, är det angeläget med någon form av dispens i detta avseende. Av sjukdom förorsakade studieavbrott bör inte heller leda till inskränkningar i rätten att studera.

Statsutskottet fann emellertid att kravet på flexibilitet i de fasta studiegångarna inte borde föranleda någon riksdagens åtgärd. Mot detta reserverade sig företrädarna i utskottet för centerpartiet, folkpartiet samt högern.

Syftet med fastare studiegångar vid de filosofiska fakulteterna är att nå effektivare studier och därigenom få till stånd en snabbare genomströmningshastighet. Detta måste anses vara nödvändigt för att den växande efterfrågan på högre utbildning skall kunna tillgodoses. Antalet studerande vid universitet och högskolor har ökat snabbt under senare år. Ökningen har varit långt större än beräknat. I mitten av 1940-talet erhöll omkring 15 000 personer högre utbildning. Läsåret 1960/61 hade antalet stigit till nära 35 000. År 1965 utgick riksdagen från att antalet studerande vid här ifrågasvarande skolor i början av 1970-talet skulle vara 87 000. Universitetskanslersämbetet räknar i sitt förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1969/70 med att 104 000 studenter innevarande läsår är närvarande vid fakulteter och högskolor inom ämbetets förvaltningsområde. Motsvarande siffra för läsåret 1972/73 beräknas till drygt 123 000.

Huvuddelen av ökningen av studerandeantalet faller på de filosofiska fakulteterna. För att göra det möjligt att bibehålla fritt tillträde till dessa framstår det såsom nödvändigt att förkorta studietiden. Vi anser därför, att en fastare organisation av verksamheten vid ifrågasvarande fakulteter inte kan undvikas. Det är dock angeläget att det sker inom ramen för ett flexibelt system med möjligheter för den enskilde studeranden att anpassa sina studier i enlighet med sin intresseinriktning. Mot bakgrunden härav anser vi det i förevarande proposition föreslagna systemet vara överlägset det förslag som presenterades av universitetskanslersämbetets arbetsgrupp för fasta studiegångar. I princip synes oss sålunda Kungl. Maj:ts förslag böra godtas.

I propositionen föreslås 17 utbildningslinjer. Någon redovisning av grunderna för fastställandet av just detta antal ges dock inte. Ej heller meddelas efter vilka principer man konstruerat de olika ämneskombinationerna. Sålunda saknas de pedagogiskt betingade överväganden som kan ha legat till grund för utformningen av utbildningslinjerna. Det är därför förenat med stora svårigheter att ta ställning till huruvida de föreslagna linjerna motsvarar föreliggande behov.

Enligt vår mening är förslaget i alltför hög grad inriktat på lärarutbildningen. Näringslivets behov av akademiker tycks inte vara tillgodosett i det föreliggande förslaget till utbildningslinjer. Kravet på kunskaper om internationella förhållanden synes oss inte heller beaktat i tillräcklig utsträckning. Även om dessa frågor bör ges plats i flera olika ämnen är det angeläget med utbildningslinjer som speciellt inriktas på internationella frågor. Nämnade synpunkter bör beaktas vid det fortsatta arbetet med utbildningslinjernas utformning.

Det är vidare angeläget att de erfarenheter som vinnes av det nya syste-

met så snart som möjligt får påverka utformningen av de olika utbildningslinjerna. Nya utbildningslinjer kommer också att krävas. Beträffande de föreslagna utbildningslinjerna noterar vi att fyra stycken under andra avdelningen inte ger några valmöjligheter, då endast ett alternativ erbjudes på var och en av dem. Detta är enligt vår mening inte tillfredsställande. Det synes rimligt att på dessa utbildningslinjer ytterligare ett eller flera ämnen införes under andra avdelningen. Det bör uppdras åt Kungl. Maj:t att beakta detta vid fastställandet av utbildningslinjerna.

Enligt den i propositionen föreslagna konstruktionen synes det inte bli möjligt att läsa påbyggnadskurser i första avdelningens ämnen i direkt följd. Härigenom kan det befaras att intresset för högre studier i dessa ämnen avtar. Vi föreslår därför att påbyggnadskurser skall kunna läsas i direkt anslutning till första avdelningens ämnen.

Frågan om den eftergymnasiala utbildningen är för närvarande föremål för utredning av 1968 års utbildningsutredning. Detta arbete måste naturligtvis också innesluta en diskussion om målsättningen för den högre utbildningen. Det är emellertid av stor vikt att denna målsättningsdiskussion nu kommer att föras även utanför utredningen. En sådan diskussion kommer att tillföras nytt stoff genom de betänkanden som utredningen avlämnar. Även om ställning togs till frågan om de filosofiska fakulteternas organisation redan nu, får detta givetvis inte hindra att den fortsatta diskussionen leder fram till andra ställningstaganden.

De studerande »som har klart utformade studiemål» bör enligt propositionen medges att fritt kombinera studiekurser till en egen studiegång, s. k. särskild utbildningslinje. Vi anser det vara av stort värde att sådana möjligheter ges. En betydelsefull fråga i detta sammanhang är hur klart utformade studiemålen måste vara för att särskilda utbildningslinjer skall tillåtas. Enligt vår mening är det inte rimligt, att den som väljer sådan utbildningslinje skall ha en mera inskränkt valfrihet än den som studerar enligt någon av de föreslagna fasta linjerna.

Ett av syftena med en fastare organisation är att hjälpa de studerande att välja utbildningsväg, och då bör man inte alltför tidigt tvinga dem till ett val vars konsekvenser de har svårt att överblicka. Denna uppfattning, till vilken föredragande statsrådet ansluter sig, synes oss böra prägla även utformningen av de särskilda utbildningslinjerna. Andra avdelningen inom en sådan bör kunna innehålla flera alternativ. Även på särskild utbildningslinje bör sålunda principen om successiva tillval tillämpas. Vidare bör möjligheter föreligga att gå över från någon av de fastställda utbildningslinjerna till särskild utbildningslinje.

Studerande som inte önskar utbildning av sådan omfattning som krävs för akademisk grundexamen skall enligt föreliggande förslag kunna få bevis över genomgången, kortare utbildning. Sådant bevis skall emellertid ej kunna erhållas utan att kurser om sammanlagt minst 20 poäng genomgåts. Detta

innebär i princip att en termins studier krävs för erhållande av bevis. Det förekommer dock även kortare kurser, och enligt vår mening bör bevis för genomgång av sådan kurs med godkänt resultat kunna erhållas. Vi föreslår sålunda att dylikt bevis även för halvterminkurser, motsvarande 10 poäng, skall ges.

Vi noterar med tillfredsställelse att möjligheter till deltidsstudier kommer att erbjudas. De deltidsstuderande utgör en mycket heterogen grupp, och det torde vara förenat med svårigheter att fastställa generellt verkande regler för på detta sätt bedrivna studier. Stor generositet synes oss emellertid böra visas om studietakten av olika skäl stundom blir låg. Den som bedriver sina studier vid sidan av förvärvsarbete kan genom att detta helt tar hans tid i anspråk tvingas tidvis göra uppehåll i studierna. Deltidsstuderande som vårdar barn i hemmet kan genom i anslutning härtill uppkomna problem få svårigheter med att uppehålla studierna kontinuerligt. Engagemang i föreningsverksamhet kan också i vissa fall omöjliggöra heltidsstudier. Det är av vikt att studier på deltid möjliggöres även under sådana omständigheter och att hänsyn då tages till att ifrågavarande engagemang vissa tider kan kräva att studierna ligger nere. Här återopade förhållanden bör enligt vår mening tillmätas betydelse vid ställningstagande till frågor om skiljande av deltidsstuderande från undervisningen.

Den utvidgning av verksamheten vid universitetsfilialerna som föreslås i propositionen är enligt vår mening mycket betydelsefull. Genom att trebetygsundervisning nu blir möjlig torde de studerande i betydligt större utsträckning än hittills kunna nå fram till grundexamen vid filialerna, något som bl. a. bör medverka till en minskning av studietidens längd.

Ett antal nya tjänster för studierådgivning m. m. föreslås i propositionen. Vi hälsar dessa förslag med tillfredsställelse. Det är av grundläggande betydelse att den studerande när han kommer till universitetet kan få upplysningar om olika studievägar och om de möjligheter som arbetsmarknaden kan tänkas erbjuda när studierna avslutats. På detta sätt bör den studerande utan dröjsmål kunna igångsätta studierna. Ändå måste man räkna med att det kommer att finnas elever som får svårigheter när det gäller att nå studieresultat, och dem bör man försöka hjälpa genom studierådgivning.

De förstärkningar som de föreslagna tjänsterna som utbildningsledare, studievägledare och studierådgivare innebär får förutsättas leda till förbättringar för de studerandes möjligheter att finna sig till rätta. Med tanke på det stora behov som föreligger i detta avseende torde emellertid propositionens förslag inte vara tillräckligt. Verksamheten bör dock komma i gång innan den utvidgas ytterligare. Stor uppmärksamhet måste ägnas åt systemets sätt att fungera, och det är angeläget att man ser till att en upprensning av de svårigheter som nuvarande förhållande lett till undviks.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte vid sin behandling av proposition nr 4 I. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala

a) att vid utformningen av de fasta utbildningslinjerna hänsyn må tagas till näringslivets behov och till kravet på internationella kunskaper enligt i motionen anförda riktlinjer,

b) att de erfarenheter som vinnes av det nya systemet så snart som möjligt får påverka utformningen av de olika utbildningslinjerna,

c) att minst två alternativ må erbjudas under utbildningslinjernas andra avdelning,

d) att påbyggnadskurs i första avdelningens ämne skall få läsas i direkt anslutning till detta,

e) att principen om successiva tillval må tillämpas även på särskild utbildningslinje,

f) att bevis för genomgången utbildning må erhållas för kurser om sammanlagt minst 10 poäng, samt

g) att verkningarna av den i propositionen förstärkta studierådgivningen må följas med stor uppmärksamhet och av erfarenheterna motiverade förslag till ytterligare utvidgning av verksamheten framläggas;

II. i övrigt beakta vad som i motionen anförts.

Stockholm den 7 februari 1969

Lennart Mattsson (cp)

Claes Elmstedt (cp)

Sven Johansson (cp)
i Skärstad